

A kelet-közép-európai országok népesedési jellemzői

A tartalomról

- 1 Bevezető
- 1 Népesedési jellemzők
- 1 A népesség korösszetétele
- 2 Születések
- 2 Halálozások
- 3 Természetes szaporodás és fogyás
- 3 Nemzetközi vándorlás
- 3 Meddig élünk?

Bevezető

Az unióhoz ebben az évtizedben csatlakozott kelet-közép-európai országok¹ életében fontos mérföldkövet jelentett az európai uniós tagság, ami új korszak kezdetét jelentette. Ezen országok népesedési helyzetében és annak változásában számos hasonlóság található, amelyek sokszor eltérnek a többi uniós ország vagy azok többségének a mutatóitól.

Népesedési jellemzők

Az Európai Unió 27 tagországában 2009. január 1-jén félmilliárd ember élt, 4,3 millió km²-nyi területen. Ebből a tíz vizsgált ország területe 1 millió km², ahol valamivel több, mint 102 millió ember, az uniós állampolgárainak ötöde lakott. Ebben a tíz országban egy km²-nyi területen 95 fő élt, ami jelentősen elmarad a többi 17 uniós ország 122 fős átlagától. A tíz országon belül számottevő különbségek vannak, mivel a legkisebb és legnagyobb népsűrűségű két államban – Észtországban és Csehországban – egy km²-nyi területre átlagosan 30, illetve 133 fő jutott. Magyarország a sűrűbben lakott államok közé tartozik, hazánkban 2009. január 1-jén 108 ember élt egy km²-nyi területen.

A tíz állam közül Lengyelországban élnek a legtöbben, 38 millióan, míg Észtországban a legkevesebben, 1,3 millióan. Az elmúlt tíz évben a népességszám ezekben az államokban összesen közel két és fél millió fővel (2,4%) lett kevesebb. Abszolút számban leginkább Romániában, Bulgáriában és Lengyelországban csökkent a népesség, arányában Bulgáriában, Lettországon és Litvániában. Magyarországon 10 millió 31 ezren éltek 2009. január 1-jén, 2,2%-kal, 220 ezerrel kevesebben, mint tíz évvel korábban. Ezzel szemben három államban: Csehországban, Szlovákiában és Szlovéniában emelkedett a lakosságszám 1999 óta, összességében 280 ezerrel. A többi uniós tagországban – Németország kivételével – növekedés következett be, 17 országban összesen közel

21 millióval, 5,4%-kal emelkedett a lakosság száma ebben az időszakban.

Főbb népesedési mutatók, 2009. január 1.

1. tábla

Ország	Népesség, millió fő	Népsűrűség, fő/km ²	Népességszám változás az elmúlt tíz évben	
			ezer főben	százalék- ban
Bulgária	7,6	69	-628	-7,6
Csehország	10,5	133	185	1,8
Észtország	1,3	30	-39	-2,8
Lengyelország	38,1	122	-537	-1,4
Lettország	2,3	35	-138	-5,8
Litvánia	3,4	51	-186	-5,3
Magyarország	10,0	108	-222	-2,2
Románia	21,5	91	-992	-4,4
Szlovákia	5,4	110	18	0,3
Szlovénia	2,1	101	75	3,8
Tíz ország együtt	102,1	95	-2 466	-2,4
Többi uniós ország (17)	397,5	122	20 521	5,4
EU-27 összesen	499,7	115	18 055	3,8

2008-ban a balti-államokban volt a legmagasabb az ezer férfira jutó nők aránya az unión belül. Észtországban 1172, Lettországon 1169, míg Litvániában 1148 ennek a mutatónak az értéke. Ezzel szemben Csehországban, Romániában vagy Szlovéniában ezer férfira 1025–1052 nő jutott, ami hasonló a többi uniós országhoz, valamint az EU-27 átlagához. Az unión belül Írországon a legkiegyenlítettebb a helyzet, mivel itt közel azonos volt a férfiak és nők népességen belüli aránya. Magyarországon ezer férfira 1106 nő jutott 2008-ban, ami megegyezett az egy, illetve két évvel korábbival.

A népesség korösszetétele

A népesség egyik nagy problémája a korösszetétel kedvezőtlen alakulásából adódik, amit a fiatalok (0–14 évesek) és az idős korúak (64 évnél idősebbek) egymáshoz viszonyított aránya mutat. Optimális esetben a fiatalok többen vannak, mint az idősebb generációba tartozók, azonban a tíz ország közül hétben (Bulgária, Csehország, a balti államok, Magyarország és Szlovénia) a 64 évesnél idősebbek aránya a magasabb, ami az előregedő népesség sajátossága. A legnagyobb különbség a két korcso-

¹ Bulgária, Csehország, Észtország, Lengyelország, Lettországon, Litvánia, Magyarország, Románia, Szlovákia és Szlovénia.

port között Bulgáriában található, itt a fiatalok népességen belüli aránya 13,4%, míg a 64 évesnél idősebbeké 17,3% volt 2008-ban. Emellett Észtországban és Lettországban is igen jelentős a különbség, 2,4, illetve 3,4 százalékpont. Három államot: Lengyelországot, Romániát és Szlovákiát a 15 éven aluliak nagyobb aránya jellemezte 2008-ban. Ez utóbbi országok közül Szlovákiában a legmagasabb a fiatalok (15,8%) és a legkisebb az idősebb korosztályok (12,0%) részesedése. Magyarországon a népességen belül 15%-ot tett ki a fiatalok és 16,2%-ot az idősebbek aránya. Az unión belül átlagosan a 15 éven aluli fiatalok a népesség 15,8%-át, a 64 évnél idősebbek 16,9%-át tették ki.

Születések

A népesség számának alakulását a születések és halálozások egyenlegként kialakuló természetes szaporodás vagy fogyás, illetve a nemzetközi vándorlás egyenlege együttesen határozza meg.

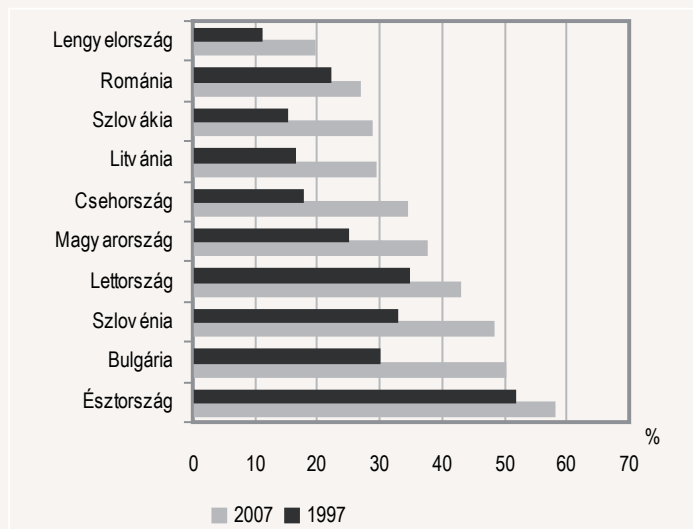
A természetes szaporodást vagy fogyást meghatározó két tényező közül a **születések arányszáma** a tíz országban nem sokban tér el az unió többi államát jellemző értéktől, amely 2008-ban átlagosan 10,8 ezreléket tett ki. A múlt évben Bulgáriában és Magyarországon volt a legalacsonyabb a születések ezer lakosra jutó aránya, 9,4, illetve 9,9. Észtország 12,2 ezrelékes mutatója Írország, Nagy Britanniá és Franciaország mögött a negyedik legnagyobb az unióban. Az elmúlt tíz évben két országban: Romániában és Szlovákiában csökkent a születések arányszáma, miközben Észtországban 3,4 ezrelékpontos növekedés következett be. Magyarországon 0,4 ezrelékponttal emelkedett az elveszületések ezer lakosra jutó száma ebben az időszakban.

Az **élveszületések** egyre nagyobb hányada **házasságon kívül** történik. 2007-ben a tíz tagállam közül Lengyelországban volt a legalacsonyabb és Észtországban a legmagasabb ez az arányszám. Magyarországon a gyermekek 39,5%-a házasságon kívül jött világra 2008-ban, ami az eddigi hivatalos statisztikák történetében a legmagasabb érték.

A házasságon kívül született gyermekek aránya

(az összes élveszületés százalékában)

1. ábra

A **termékenység** színvonala mind a tíz országban alatta maradt az egyszerű reprodukció biztosításához szükséges értéknek. A 2007. évi termékenységi szint mellett száz nő élete folyamán Észtországban hozná világra a legtöbb gyermeket – a tíz ország közül – 164-et, de ez is elmarad a népesség számának hosszabb távú fenntartásához szükséges 210 gyermektől. A többi kilenc államban 125–144 gyermek születne hasonló feltételek mellett. A többi uniós országban a termékenységi arányszám 130

és 191 között volt. (Írországban a legmagasabb ez a mutató, míg Portugáliában a legalacsonyabb.) Magyarországon a 2007. évi termékenységi szint mellett száz nő élete folyamán 132 gyermeket hozna világra. (2008-ban a mutató értéke 135-re nőtt.) Az elmúlt éveket figyelembe véve kedvező változás Bulgáriában, Csehországban, Észtországban, Lettországban és Szlovéniában következett be.

Halálozások

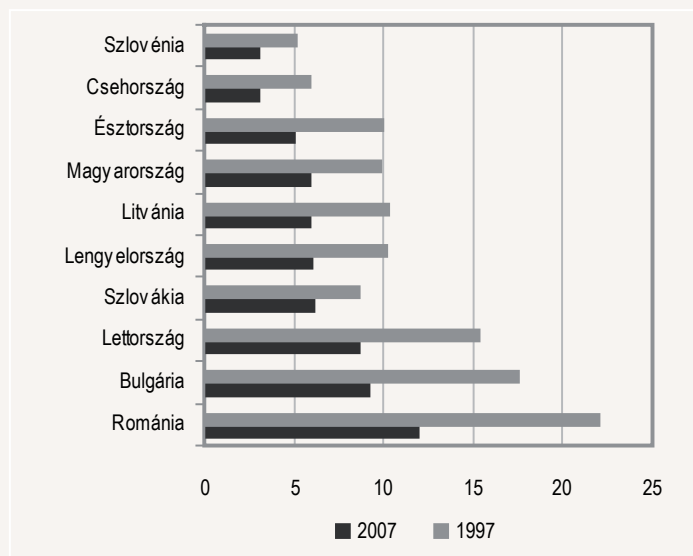
A **népességszám csökkenésének egyik legfőbb oka** a halálozások magas szintje. A tíz országban az ezer lakosra jutó halálozások száma 9,1–14,2 ezrelék közötti volt 2008-ban. A többi uniós országban ez a mutató jelentősen alacsonyabb 6,1–10,3 ezrelék, az unió átlagában 9,7 ezreléket tett ki. Bulgáriában, a balti államokban és Magyarországon volt a legmagasabb a halandóság a múlt évben az unión belül, 13,0–14,2 ezrelék. Ezzel szemben az unió olyan tagállamaiban, mint Írország, Ciprus vagy Luxemburg ezer lakosra számítva 6,1–6,9 halálozás jutott. A tíz tagállam közül az elmúlt tíz év alatt egyedül Litvániában romlott a halálozási arányszám, 11,5 ezrelékről 13,2 ezrelékre nőtt. A többi országban kisebb vagy nagyobb mértékben, de kedvezően változott a halandóság. Leginkább Észtországban csökkent a halálozás arányszáma, 1,2 ezrelékponttal, 12,8 ezrelékre, míg a többi országban a javulás 0,1–0,7 ezrelékpont közötti volt. Magyarországon az elmúlt tíz évben 13,7 ezrelékről 13,0 ezrelékre csökkent ez a mutató.

A **csecsemőhalandóság** a vizsgált országokban jelentősen javult, bár magas szintje egyes országokban továbbra is jelen lévő népmozgalmi gond. Romániában az elmúlt tíz évben 22,0 ezrelékről 12,0 ezrelékre csökkent a mutató, ennek ellenére kiemelkedik az uniós országok adatainak sorából. Ezen kívül Bulgáriában és Lettországban volt magas a csecsemőhalandóság, 1997-ben meghaladta a 17, illetve a 15 ezreléket és még 2007-ben is jóval az uniós átlag felett volt: 9,2, illetve 8,7 ezrelék. Ezzel szemben Csehországban és Szlovéniában – uniós összehasonlításban is – alacsony ez a mutató, egyaránt 3,1 ezrelék. (Ennél csupán Luxemburgban, Svédországban és Finnországban alacsonyabb a csecsemőhalandóság mértéke.) Az elmúlt tíz évben – Málta kivételével – valamennyi uniós országban azonos, csökkenő tendenciájú volt a csecsemőhalálozási arányszám. Magyarországon a 2007. évi 5,9 ezrelék 4 ezrelékponttal volt alacsonyabb a tíz évvel azelőttinél. (A 2008. évi arányszám 5,6 ezreléket tett ki.)

Csecsemőhalandóság

(ezer élveszületésre jutó egy éven aluli meghalt)

2. ábra

Természetes szaporodás és fogyás

A múlt század utolsó éveiben a vizsgált országok többségében és az új évezred elején – Lengyelország kivételével – mindegyikben többen haltak meg, mint amennyien születtek, azaz a természetes népmozgalom eredményeként csökkent az országok népessége. Az utóbbi években ez az irányzat néhány államban módosult, a fogyást természetes szaporodás váltotta fel. Ez azokban az országokban következett be, amelyekben a viszonylag alacsony – az uniós átlag körüli, illetve azt alig meghaladó – halálozási arány mellett a születések száma nőtt. Az általános képet és az országok közötti változásokat (ha volt ilyen) a természetes népmozgalom eredményének előjele érzékelteti.

2. tábla

A természetes szaporodás (+) és fogyás (-) az új évezredben

(ezer lakosra)

Országok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Bulgária	-5,6	-5,9	-5,7	-5,2	-5,5	-5,1	-4,9	-4,8
Csehország	-1,7	-1,5	-1,7	-0,9	-0,6	+0,1	+1,0	+1,2
Észtország	-4,3	-3,9	-3,7	-2,8	-2,2	-1,8	-1,2	-0,6
Lengyelország	+0,1	-0,1	-0,4	-0,2	-0,1	+0,1	+0,3	+0,8
Lettország	-5,7	-5,3	-4,9	-5,1	-4,9	-4,7	-4,3	-3,2
Litvánia	-2,5	-3,2	-3,0	-3,2	-3,9	-4,0	-3,9	-2,6
Magyarország	-3,4	-3,5	-4,1	-3,7	-3,8	-3,2	-3,5	-3,1
Románia	-1,8	-2,7	-2,5	-2,0	-1,9	-1,8	-1,7	-1,5
Szlovákia	-0,2	-0,1	-0,1	+0,4	+0,2	+0,1	+0,1	+0,6
Szlovénia	-0,5	-0,6	-1,1	-0,3	-0,3	+0,4	+0,7	+0,9
EU-27	+0,5	+0,3	+0,2	+0,8	+0,6	+1,1	+1,0	+1,1

Nemzetközi vándorlás

A két évtizeddel ezelőtt bekövetkező gazdasági és társadalmi változások, illetve az Európai Unió határainak nagymértékű átjárhatósága következtében fokozódott a nemzetközi vándorlás szerepe az egyes országok népességszámának alakulásában. A vizsgált országok közül Bulgáriában, Lettországon, Litvániában, Lengyelországban és 2006-ig Romániában is a nemzetközi vándorlás egyenlege negatív volt, a többiben pozitív.

Tíz év alatt Szlovéniában következett be a legnagyobb változás, mivel 1998-ban még többen hagyták el az országot, mint ahányan betelepültek, miközben 2008-ban 12,6 ezreléket tett ki a migrációs nyereség. Emellett Észtországban és Romániában is hasonló tendenciák érvényesültek, vándorlási veszteségből – igaz csekély mértékben – nyereség lett.

Magyarországot vándorlási nyereség jellemezte, mind 2008-ban, mind az elmúlt tíz évben.

3. tábla

Legfontosabb népesedési arányszámok, 2008

(ezer lakosra)

Ország	Élve-születés	Halálozás	Természetes szaporodás/fogyás	Nettó migráció	Tényleges növekedés/csökkenés
Bulgária	9,4	14,2	-4,8	-0,2	-5,0
Csehország	11,3	10,1	1,2	7,7	9,0
Észtország	12,2	12,8	-0,6	0,1	-0,4
Lengyelország	10,8	10,0	0,8	-0,4	0,4
Lettország	10,8	14,0	-3,2	-1,1	-4,3
Litvánia	10,5	13,2	-2,6	-2,1	-4,8
Magyarország	9,9	13,0	-3,1	1,7	-1,4
Románia	10,4	11,9	-1,5	0,1	-1,5
Szlovákia	10,4	9,8	0,6	1,2	1,9
Szlovénia	10,0	9,1	0,9	12,6	13,5
EU-27 átlaga	10,8	9,7	1,1	3,3	4,4

Meddig élünk?

A születéskor várható átlagos élettartam tekintetében a kelet-közép-európai országok a kilencvenes évek elején 5–6 évvel voltak elmaradva a régebbi uniós tagországoktól. 1990-től 2006-ig mindkét térségben elég jelentősen és lényegében azonos mértékben emelkedett a várható élettartam, a különbség globálisan alig változott. Szembetűnő, hogy térségünkben ez a mutató országoként sokkal jobban szóródik, mint a nyugati országokban. Ráadásul másfél évtized alatt az országok közti eltérés Kelet-Közép-Európában nagyobb lett (az 1990. évi 4,6 évről 7,4 évre nőtt), miközben a régi tagországokban a kiegyenlítődés felé haladt, 3,5 évről 2,7 évre csökkent a legmagasabb és a legalacsonyabb mutatójú országok közti különbség.

A 15 ország viszonylag kiegyenlített adatainak is szerepe van abban, hogy a vizsgált tíz ország közül egyikben sem éri el a várható élettartam a 15 ország átlagát, de még az azok közötti legalacsonyabb mutatójú országát sem.

2006-ban a tíz ország közül Szlovéniában volt a legmagasabb a születéskor várható átlagos élettartam, 78,3 év, ezzel erősen megközelítette a másik országcsoportban a legalacsonyabb dán mutatót (78,4 év). A tíz ország közül a legalacsonyabb értéket Lettország 70,9 éves adata képviselte. A magyar mutató 73,2 év volt, amely a szlovén, cseh, lengyel és szlovák várható élettartam után az ötödik helyet jelentette a térségen belül.

További információk, adatok (linkek)

[stADAT-táblák](#)

Elérhetőségek:

nora.kelemen@ksh.hu

Telefon: (06-1) 345-6443

[Információs szolgálat](#)

Telefon: (06-1) 345-6789

www.ksh.hu